

Ekolojik, Ekonomik ve Sosyal Sürdürülebilirlik İçin

istanbul Gelişim Üniversitesi

www.gelisim.edu.tr

🐦 f gelisimedu

📷 igugelisim

Oran, orantı ve hız kaynakları

Temel Sağlık Göstergeleri, Morbidite ve Mortalite Kavramları

- **Oran:**

- Birbirinden bağımsız iki sayısal değerin birbirine bölünmesiyle elde edilir. Pay ve paydada iki farklı değer/olay yer almaktadır.
- Örneğin: Bir ASM bölgesindeki 0 yaş bebeklerin 15-49 yaş arasındaki kadınlara oranı gibi. $\frac{a}{b} \times 100$ a Oran

- **Orantı:**

- Bir değerin bütünü içindeki büyüklüğünü tanımlar. Pay, paydanın içinde yer alır.
- Örneğin: Bir TSM bölgesinde evli kadınların TSM bölgesindeki tüm kadınlara oranı gibi. $\frac{x}{y} \times 100$ a b a Orantı $\frac{a}{b}$ $\frac{a}{b}$

- **Hız:**

- Bir toplumda belli bir süre içinde gözlenen hastalık veya olayın sıklığını gösterir.
- Orantıda olduğu gibi pay, paydanın içinde yer alır.
- Örneğin: Bir yıl içinde her bin kişiye karşılık kaç tane canlı doğum olduğunu gösteren “Kaba Doğum Hızı” gibi.
- $Hız = a / a + b \times k$ K Sabiti : 100, 1000, 10000 gibi

Temel Sağlık Göstergelerinin sınıflandırılması

1. Temel Demografik Göstergeler: Nüfus Ölçütleri, Yaş, Cinsiyet, Beklenen Yaşam Süresi
2. Çevre Sağlığı Göstergeleri: Hava Kirliliği, Su Kirliliği, Konut Sağlığı ...
3. Yaşam Biçimi Göstergeleri: İş Kazaları, Meslek Hastalıkları, Sakatlık, İş Gücü Kayıpları...
4. Fiziki Alt Yapı Göstergeleri: Hasta Yatak Sayıları, Eczane Sayıları ...

- 5. Sağlık Durumu Göstergeleri: Hastalık, Doğurganlık, Düşük Ölüm Ölçütleri ...
- 6. Sağlık Hizmetleri Sunumu Göstergeleri: Poliklinik Sayıları, Sevk Hızı, İzlem, Aşılama, Aile Planlaması Uygulamaları ...
- 7. Sağlık İnsan Gücü Göstergeleri: Nüfus Başına Düşen Sağlık Personeli (Doktor, Hemşire, Ebe) ...
- 8. İlaç Denetim Göstergeleri: İlaç Analiz Sayıları, Narkotik Tüketimi, Kişi Başına Düşen İlaç Kullanımı...

Sık Kullanılan Temel Sağlık Göstergesi ölçütleri

- A. Nüfus Ölçütleri
- B. Hastalık Ölçütleri
- C. Doğurganlık Ölçütleri
- D. Düşük Ölçütleri
- E. Ölüm Ölçütleri

. Nüfus Ölçütleri

- 1) Doğal Nüfus Artış Hızı (DNAH): Bir bölgedeki nüfus artış hızını gösterir
- Doğal Nüfus Artış Hızı = Kaba DoğumHızı (**KDH**) - Kaba Ölüm Hızı (**KÖH**)
- 2) Net Nüfus Artış Hızı (NNAH): **Toplumda göç olgusu var ise, DNAH doğru sonuç vermez.** Bunun için yukarıdaki formüle göç edenlerin net hızı da eklenmelidir.

- **Net Nüfus Artış Hızı** = DNAH + (Bölgeye göçedenlerin hızı - Bölgeden göçedenlerin hızı)
- **Net Nüfus Artış Hızı** = (Kaba Doğum Hızı + İç Göç) - (Kaba Ölüm Hızı + Dış Göç)
- 3) **Bağımlılık oranı**: Bir toplumda üretken nüfus başına düşen üretken olmayan (bağımlı) kişi sayısını gösterir.

- **Toplam Bağımlılık Oranı**

- **Genç Bağımlılık Oranı**

- **Yaşlı Bağımlılık Oranı**

4) Erkek kadın oranı:

- Toplumdaki erkeklerin sayısının, kadınların sayısına bölünmesiyle elde edilir.
- Eğer ölüm hızları ve göçler her iki cinsten de aynı boyutta ise tüm yaş gruplarındaki E/K oranı 1 dolayındadır.
- Erkek Kadın Oranı = Erkek Sayısı / Kadın sayısı x 100

- **5) Nüfus Piramidi:**
- Toplamların sosyoekonomik özelliklerini kalkınmışlıklarını gösteren grafiktir.
- Grafiğin her zaman sağ tarafında kadınlar bulunur.
- Nüfus piramitleri incelendiğinde toplum ile ilgili olarak;
- Nüfusun yaş grupları ve cinsiyete göre dağılımı,
- Geçmiş gözlenen büyük nüfus hareketleri (göç, doğal felaketler, savaşlar, kıtlıklar),
- Gelecekteki nüfus yapısı projeksiyonu,
- AP hizmetleri ve doğurganlık durumunun seyri hakkında bilgi edinilebilir.

Hastalık ölçütleri

- **İnsidans:**
- Bir zaman periyodunda, bir toplumda ortaya çıkan yeni vakaların risk altındaki topluma bölünmesiyle elde edilir.
- O toplumda, o süre içinde bireylerin hastalanma olasılığını gösterir.
- $\text{İnsidans} = \frac{\text{t süresindeki yeni vaka sayısı}}{\text{Risk altındaki kişi sayısı}} \times 1000$

- **Prevalans:** Toplumda t süresindeki hastalık yükünü gösterir.
- **Nokta Prevalans:** Belli bir andaki eski ve yeni vakaların toplamının risk altındaki kişi sayısına bölünmesiyle elde edilir.
- **Nokta Prevalans** = t tarihindeki eski ve yeni hastaların sayısı / Risk altındaki kişilerin sayısı x 1000

- **Süre Prevalans:** Bir zaman periyodunda var olan eski vakalar ve yeni tanı konan vakaların toplamının, risk altındaki kişi sayısına bölünmesiyle elde edilir.
- **Süre Prevalans** = t periyodunda eski ve yeni hastaların sayısı / Risk altındaki kişilerin sayısı x 1000
- **Morbidite Hızı (Patojenite) :** Etkenin konakçıda progresif doku hasarı meydana getirebilme (hastalandırma) gücüdür.
- Etkenle karşılaşan kişiler arasında hastalık belirtisi gösteren kişilerin oranıdır.

- **Morbidite Hızı** : Hastalık Belirtisi gösteren kişi sayısı / Eteken ile enfekte olan hasta sayısı x1000
- **Mortalite (Fatalite) Hızı**: Bir hastalığa yakalananlardan ne kadarının öldüğünü saptamaya yarar.
- Genellikle kısa kuluçka süreli bulaşıcı hastalıklarda kullanılır.
- Fatalite Hızı : t süresince tanı konulan A hastalığından ölen sayısı / t süresince A hastalığı tanısı konulmuş kişi sayısı x 1000

. Doğum Ölçütleri

- **1. Kaba Doğum Hızı (KDH):** Bir toplumdaki doğurganlık hızını gösteren kaba ama kolay elde edilebilen bir ölçüttür.
- Her 1000 kişiye düşen doğum sayısını ifade eder.
- **Kaba Doğum Hızı** = Bir yıl içinde canlı doğan bebek sayısı / Aynı yılın yıl ortası nüfusu x 1000

- **2.Genel Doğurganlık Hızı (GDH):**
- Doğurganlık çağındaki Her 1000 15-49 yaş kadına düşen doğum sayısını ifade eder. Bölgede aile planlaması hizmetlerinin durumunu gösteren duyarlı bir ölçüttür.
- **Genel Doğurganlık Hızı** = 1 yıl içinde doğan canlı bebek sayısı / Aynı yıl ortası 15 – 49 yaş kadın nüfusu x 1000 .
- **Toplam Doğurganlık Hızı (TDH):** Bir kadının bütün ömrü boyunca ortalama kaç kez doğum yapacağını gösterir.

Düşük Ölçütleri

- **1-15-49 Yaş Evli Kadınlarda Düşük Hızı:** Her 1000 15-49 yaş evli kadına düşen, düşük sayısını gösterir.
- **Evli Kadınlarda Düşük Hızı =** $\text{Düşük sayısı} / 15 - 49 \text{ yaş evli kadın sayısı} \times 1000$ 2-
- **Düşük Prevalans Hızı:** 15-49 yaş evli kadınlar içinde en az bir düşük yapmış kadınların oranını gösterir.

- **Düşük Prevalans Hızı** = En az bir tane düşük yapan evli kadın sayısı / 15 – 49 yaş evli kadın sayısı x 1000
- **3 - Gebelik Sayısına Göre Düşük Hızı:** Her 100 gebeliğe karşı yapılan düşük sayısını verir. Gebeliklerin istenmeyen ve planlanmamış olma durumunu ve dolaylı olarak kadınların aile planlamasına karşı ilgi düzeylerinin gösterir.
- **Gebelik Sayısına Göre Düşük Hızı** = Düşük sayısı / Gebe sayısı x 1000

Ölüm Ölçütleri

- **1. Kaba Ölüm Hızı (KÖH):** En sık kullanılan ölüm ölçütüdür. Kaba bir ölçüttür, ölümlerin yaşa ve cinsiyete göre dağılımı hakkında bilgi vermez.

Kaba Ölüm Hızı = 1 yıl içinde ölen kişi sayısı / Toplumun yıl ortası nüfusu x 1000

- **Kaba Ölüm Hızı** = Bir yıl içinde ölenlerin toplam sayısı / Toplumun yıl ortası nüfusu x 1000
- **2. Bebek Ölüm Hızı (BÖH):** Bir toplumun genel sağlık düzeyini özellikle anne ve çocuk sağlığı düzeyini gösteren en önemli ölçüttür.
- **Bebek Ölüm Hızı** = Bir yıl içinde ölen 0 – 365 gün arasında ölen bebek sayısı / Aynı yıl içinde doğan canlı bebek sayısı x 1000

- **3. Neonatal BÖH:** Ana sağlığı düzeyini, doğum öncesi bakımın yeterli olup olmadığını gösteren önemli bir ölçüttür.
- Ayrıca doğumun sağlıklı koşullarda olup olmadığını konusunda da **kısmen** fikir verir.
- **Neonatal Bebek Ölüm Hızı** = $1 \text{ yıl içinde } 0 - 28 \text{ gün içinde Ölen Bebek Sayısı} / \text{Aynı yıl içinde doğan bebek sayısı} \times 1000$
- **4. Postneonatal BÖH:** Bozuk çevre koşulları ve anne bakımının çocuk sağlığı üzerine olan etkisini gösterir.

- **Post Neonatal Bebek Ölüm Hızı** = Bir yıl içinde 29 – 365 gün içinde Ölen Bebek Sayısı / Aynı yıl Doğan Bebek Sayısı x 1000
- **5. Perinatal Bebek Ölüm Hızı (PNBÖH):** Ana sağlığı düzeyini, doğum öncesi bakımın yeterli olup olmadığını ve doğumun sağlıklı koşullarda olup olmadığını gösteren önemli bir ölçüttür.
- Fetal canlılık sınırı olarak günümüzde 22 gebelik haftası alınmaktadır
- **Perinatal Bebek Ölüm Hızı** = Bir yıl içinde ölü doğan bebek sayısı ve 0 – 6 günlerde Ölen Bebek Sayısı / Aynı yıl canlı doğan Bebek sayısı x 1000

- **6. Ana Ölüm Hızı (AÖH):** Bir toplumun ana sağlığı ve sosyo-ekonomik düzeyi hakkında bilgi veren önemli bir ölçüttür.
- Gebelik, doğum ya da loğusalık nedeniyle ölen kadınların oranını verir.

Ana Ölüm Hızı = Bir yıl içinde Gebe veya Lohusa iken ölen kadın sayısı / Aynı yıl içindeki 15 – 49 yaş Kadın sayısı x 1000 7.

7. Ana Ölüm Oranı (AÖÖ): Gebelik dönemindeki tesadüfi nedenler dahil tüm ölümleri içerir.

Ana Ölüm Oranı = Bir yıl içinde Gebe veya Lohusa iken Ölen Anne Sayısı / Aynı yıl içinde doğan Bebek Sayısı x 1000